

MORGONBRIS

TIDNING FÖR DEN

SOCIALDEMOKRATISKA KVINNORÖRELSEN

Utgiven av Socialdemokratiska Kvinnornas Centralstyrelse.

(H:te ärg.)

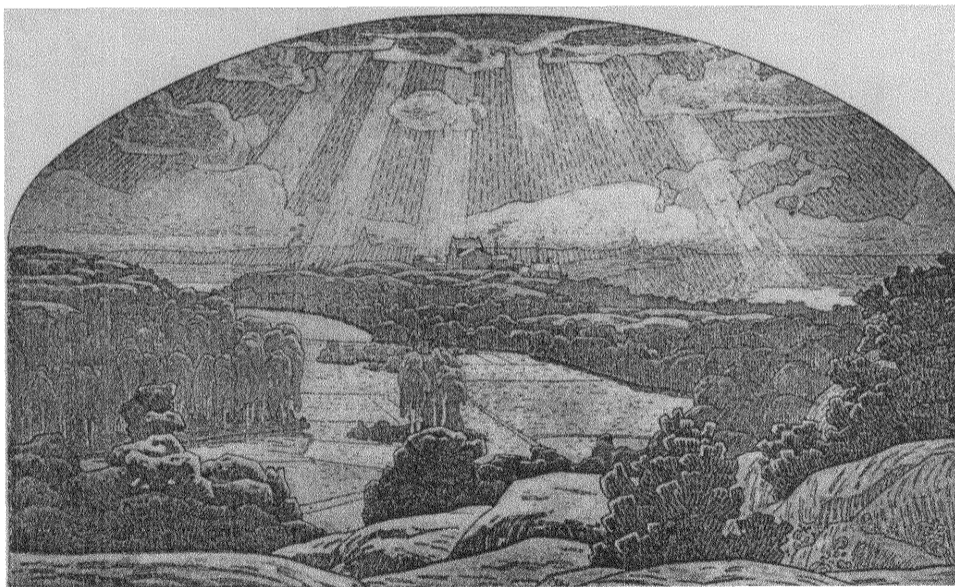
Stockholm 1916, A.-B. Arbetarnes Tryckeri

<p>N:r II November</p>	<p><i>Prenumerationspris:</i> 1: 20 pr helt år, 60 öre pr halvt och 30 öre pr fjärdedels år. Lösnummer 10 öre.</p>	<p>Redaktion: ANNA LINDHAGEN. JULIA STRÖM-OLSSON.</p>	<p>Morgonbris' expedition: SIGNE SVENSSON, Allm. Tel. 244 36, Upplandsgatan 85, 4 tr., Stockholm. Annonser å sista sidorna pris 15 öre pr mm.</p>	<p>1916</p>
----------------------------	--	---	---	-------------

Reaktionen.

Vi ha nyligen haft en bostadskongress — en kongress uppmuntrad även av högern, ity att däri deltog personer från alla partier, även från högern, och medlemmar av regeringen gävo den sitt erkännande. Vi påpekade redan i förra numret att eniga medgivanden på kongresser och att alla partier borde stödja kraftigt en så fundamentalt viktig sak som lösandet av bostadsfrågan, nog kan sägas, men om det kommer att handlas, det blir en annan sak. Tyvärr visade det sig att vi alltför snart blevo sannspådda. Redan vid nästa stadsfullmäktigesammanträde i Stockholm hindrade den del av högern, som smitit sig samman att förhindra alla kommunala eller s. k. socialistiska åtgärder, vidtagandet av två ytterst anspråkslösa sådana: att bygga ett enda fattigt hus av kommunen själv med 46 lägenheter samt att begära lagstiftningsåtgärder mot mjölktrusten.

Vad hjälper det att den moderatere delen av högern protesterade mot detta unghögerregemente, när de dock underkasta sig att tillhöra samma parti som den hänsynslösa, obönhörligt teoretiska nya skolan av högern representerar.

»SOLEN STRÅLAR ÖVER STADEN.»

Fresk av prins Eugen.

Reaktionen mot frisinnets genombrott och socialismens fasta uppmarsch på 1800-talet har nu en koncentrerad styrka. Må vara att en och annan av dessa högermän i god tro föreställa sig att socialism kan och måste hejdas även med så absurda hinder för dess framfart som att kommunerna numera icke alls få bygga eller företaga sig någon annan lika oskyldig, självständig åtgärd. Bakom

dessa små anfall ligger dock en väl organiserad och kraftig kamp för allt enskilt mot allt kommunalt. Men icke blott detta. Där ligger också en kamp att få behålla utsugningsmöjligheterna, förtjänsterna på de färre händerna, även om denna skara tillåtes tillväxa med gulaschbaronerna. Denna tillväxt är emellertid mycket farlig. Därigenom ökas affärsinnehavarnas, trusterernas, bankernas värld med hänsynslösa uppkomlingar, som icke heller hava någon sorts kultur, som kan hålla dem tillbaka från sitt oblyga jobberi. Därigenom komma också mer och mer de gamla hederliga högeraffärsmännen, med rättskaffenhet i uppfattningen och känslan av att deras dominerande ställning förpliktar, allt mer i en skrämmande minoritet.

Huru världskriget har gött reaktionen hava vi länge varit medvetna om. Nu gäller det därför att samla sig till tiden för fredens ingående till en av de största ansträngningar världen har skadat för att kasta reaktionen tillbaka och åter låta en ny framåtskridandets aera

Mänskligheten är trött på hatets ord.

Anatole France om franska folkets fredslängtan.

En ansedd schweizisk universitetsprofessor hade för någon tid sedan ett samtal med Anatole France. På tal om den slutliga freden uttalade den franske socialistiske diktaren bl. a. följande beaktansvärda ord:

Jag har tagit avstånd från alla hätska utfall och påståenden, ty jag är av den åsikten att den verkliga kulturmanniskan icke kan fälla ett omdöme, förrän hon har de ting, som skola bedömas, på tillräckligt stort avstånd. Vi stå alltför nära inpå den ohyggliga, levande tavla, som kriget är, för att kunna få ett helhetsintryck, vi urskilja endast kaotiska och bisarra färgfläckar. Ännu har heller icke någon fullständig klarhet vunnits om orsakerna till kriget, vad som i denna fråga framkommit från det ena eller andra hållet är omoget. Vi skola först om många år, och t. o. m. då endast genom noggranna och fördomsfria forskningar, vara i stånd att klart och riktigt framlägga orsakerna till kriget. Detta krigsmoln har under årtion den stått hotande på himlen, och vi ha alla sett det stiga upp. Vi visste, att en uppgörelse måste komma, vilken en klok diplomati kanske kunde uppskjuta, men aldrig förhindra. Men vad kloka diplomater däremot nu kunna göra är, att förbereda och åstadkomma ett visst samförstånd för den kommande freden. Det vore dåraktigt att förneka, att längtan efter fred är stark och brinnande inom alla partier. Om det också måste medgivas, att tyskhatet är stort hos det franska folket, så är likväl längtan efter fred än större.

Vi fransmän betvivla icke, att vi skola tillkämpa oss den slutliga segern, en seger, som befäster vår moraliska prestige. Men det förefaller nästan, som måste Frankrikes hela mannkraft offras för denna seger. Jag vet inte, hurvida inte en skicklig diplomat skulle kunna bespara vårt marterade land detta sista blodsoffer genom en diplomatisk seger, som skulle befria härförarna från att begära också detta offer. Freden skulle kanske icke ligga så fjärran, om man endast från en sida ville förklara sig villig att i lugn åhöra den andre. Men hittills andas hvarje officiell kungörelse

komma till den i elände nedsjunkna mänskligheten. Socialismens insats i denna kamp måste bliva liksom gudarnas i en sista strid för ljuset. Såsom en stor konstnär på vår bild har fått fram hela den hänförda stämningen av, när »solen strålar» över vår jord, hur dess livgivande värme förgyller allt, så skall också människornas kamp mot reaktionen giva oss åter värme och liv.

A. L.

Mannen, som inte kunde döda.

(Ur Gunnar Cederschiöld's bok Krig och Hem.)

Med morgonens post kom ett fältbrev, ett litet kort med två korslagda flaggor i stället för frimärken. »Kommer tisdag middag, Leon.» var allt, som stod på det.

Jaså verkligen. Får jag se dig igen, hederlige gamle Leon efter aderton månader!

Vi kommo in på samma dag vid Academie Julien en höstmorgon för många år sedan. Tillsammans fingo vi gå igenom den svåra provtiden som »nouveaux», nykomlingar, bära kol, köpa olja och terpentin, hämta vin. Tåla mycket hån och skämt och ganska handgripligt gyckel. Ty på den tiden levde de gamla penalistiska sederna ännu på Julien.

Nå, vi voro bägge beredda på svårigheter och visste, att ett gott humör var det enda vapen, vi hade till vårt försvar. Jag kom från Sverige och kände inte en katt i Paris. Han kom från Dieppe föräldralös och ensam i världen. Vi slogo oss tillhoppa från första dagen. Jag var glad att råka på en inföding, som var lika grön som jag. Den store blonde och rödhylte normanden föreföll mig också mindre främmande än de små mörkögda bourgognarna, meridionalerna och de tvärsäkra parisarna.

Första dagen lånade vi färg av varann, andra dagen åt vi middag tillsammans, efter en vecka började vi utforska världsstadens mysterier i sällskap, och snart hade vi både konstteorier, världsåskådning och kassa gemensamt. För vi voro

endast hat och bitterhet och så fortsattes blodbadet. Hela berg av lik torna upp sig och hagel av järn riva upp den härliga franska jorden. Varje kommuniké och varje meddelande endast ökar det häftiga regnet av järn, varje hatfullt ord från regeringens ledande män, vilka icke alltid äro den offentliga meningens språkrör, mördar hundratusentals människor.

Det vore riktigare om det tillsvidare talades bakom stängda dörrar i ministerier och parlament. Mänskligheten vill inte mera höra några ord av hat och förbannelser, deras öron ha tröttnat att höra dessa skri av raseri och hätskhet. Alla längta efter fredens himmelska musik. Mödrarnas, hustrurnas och barnens längtan att se sonen, maken eller fadern återvända hem, att få ha honom åter bland sig vid bordet, och se honom arbeta med spaden i hand på den egna torvan är stor och outsläcklig. Då männen en gång återvänt till verkstäderna, fabriker, kontoren och lärosalarna, skall man inte mera ständigt ha deras namn på läpparna, som förde folket i striden, utan dens namn, som befriade dem ur detta helvete av eld och järn, mord och blod, den mannens namn, som bringade dem fred. Vem är väl den mannen?

tjugo år och målarynglingar i Paris. Jag ansåg honom som den kommande store i Frankrikes konsthistoria, och han var tvärsäker på min framtid i Skandinavien. Vilket icke hindrade oss från att hänsynslöst kritisera varandras produkter. Fastän vi gjorde det i allra bästa avsikt att göra varandra nytta.

Tiden gick, vi gled oifrån varandra, inte tvärt genom ett gräl eller osämja, utan småningom, fingo olika umgängeskretsar och olika syn på tingen. Vi gjorde båda värnplikt, han två år i Frankrike, jag åtta månader i Sverige. De sista åren före kriget hade närmast oss igen. Vi kände bägge, att ungdomsvännerna ändå äro de, som stå oss närmast; de ha lärt känna varann, då skalen ännu voro mjuka och en gång kommit i mera verklig kontakt med varandra, än man kan göra, då skalet hårdnat till pansar, där själen sitter väl gömd och skyddad, för ömtålig att visas och beröras. För i verkligheten bli vi blygare ju äldre vi bli.

Så kom kriget, mobiliseringsordern, de första katastroferna i Belgien. Den förste jag tänkte på, var Leon. Var kunde han ha blivit av?

Förgäves sökte jag i de franska tidningarna, som kommo till Sverige och i kommunikéerna, efter ett ord om 119 infanteriregementet. Jag skrev till hans Pariseradress, fast utan hopp att få svar. Men det kom verkligen, och vi hann växla ett par brev, innan jag reste till Paris igen. Där gingo breven på några dagar, och vår brevväxling blev allt flitigare. Ingen vecka gick utan ett brev. Jag kände, hur de breven var det enda band, som höll honom fast vid hans gamla tillvaro, med det civila livet bakom fronten. I breven gav han också mera av sig själv, än han gjort se'n den tiden, då vi voro elever hos Julien. Min hustru stickade strumpor och halsdukar till honom och skickade honom paketer. Han var vår »gudson», vår adoptivson i armén. Och då han nu fick permission, föll det av sig själv, att han skulle komma till oss.

Vi voro naturligtvis glada att få träffa honom, men på samma gång var jag lite rädd, att det skulle bli en missräkning å ömse sidor. Det händer ibland, då man varit skild länge från någon och brevlédes blivit mera intim än förr, att man känner sig litet främmande, då man slutligen träffas personligen.

Jag mötte honom vid Gare de l'Est. Han såg präktig ut. Väderbiten och spänstig, jättelik i sin urblekta ljusblå kapott. En bucklig hjälm på huvudet, en tornister skramlande av »souvenirs de guerre», granatskärvor, sabelfästen, all slagfältets bric a brac. Han var strålande glad, och vi voro med ens lika nära varann som för nio år se'n, som hade vi skilts efter en Montmartrenatt kvällen förut.

Han pratade utan uppehåll. Litet nervöst, fastän han vid Gud inte såg ut som någon neurasteniker. Ingen bill! Han ville gå genom boulevarderna för att ta st'än i besittning igen och försöka övertyga sig själv om, att han verkligen

Varför fru Söderström bör ha rösträtt.

Fritt efter amerikanskt original.

(Ur "Rösträtt för kvinnor".)

Fru Söderström är inte rösträttskvinna, men inte heller anti. Saken är blott den, att hon aldrig reflekterat över rösträtt för kvinnor eller över andra frågor av social innebörd.

Fru Söderström stiger upp klockan halv sex om morgnarna och gör i ordning frukost åt Söderström, som går till sitt arbete klockan halv sju. Sedan tvättar och kammar hon sina fem små barn och skickar i väg tre av dem till skolan. De två yngsta få följa med henne när hon gör sina uppköp för dagen. När rummen äro städade och disken insatt är det tid att laga frukost åt barnen, som komma hem från skolan, och sedan följa hemmets olika göromål i ett med tvätt, strykning, lagning etc. De dagar fru Söderström är befriad från grovgöromålen kan hon hinna ned till Vasaparken och sitta där en stund med sina småttingar. Sedan bär det av hem igen, Söderström skall ha sin kvällsvard, och medan han i lugn och ro njuter sin pipa eller sitter och läser sin tidning måste hon se till att barnen komma i säng, och långt inpå natten kan det hända att hon får sitta och stoppa trasiga strumpor och klädesplagg, ty hon är mån om att hålla barnen hela och rena.

Detta är berättelsen om fru Söderströms liv, sådant det ter sig dag efter dag, sommar och vinter, år efter år i samma enformighet. Hon har aldrig

var i paradiset, han längtat efter under aderton långa månader. Man är van vid krigare i Paris nu för tiden, men Leon drog alla ögon till sig. Han strålade av liv, hälsa och kraft, hans kängor buro ännu ett lager av Argonnerskogens vintergyttja, skörten på hans capotte hade kulhål. »Oh le beau poilu!» hörde jag flickorna viska, när vi gingo förbi. Jag var stolt över sällskapet.

Han pratade i ett, berättade om kamrater, officerare, »les boches en face», tyskarna mitt emot. Jag fick knappast tid att sticka in en fråga: »Men krigskorset, det skrev du aldrig om, att du hade fått? Och det med tre palmkvistar på! Hur fick du det?»

»Det vete fan? Gubben fick väl för sig, jag hade gjort något. — Men där ä en gosse, som kan, må du tro, löjtnant vid ett artilleriregemente, bakom våran skyttegrav. Den, må du tro! Han sveper in sig i en gammal gummirock, som är så full av gyttja, att den kan stå för sig själv, så asar han med sig en fälttelefon, trä'n släpar efter, och ålar på mågen ut mellan skyttegravslinjerna. Tra'n går till hans batteri förstås. Så har han korn på ett blockhus med kulspruta eller en utsiktspost. Där ligger han trettio, fyrtio meter från må-

(Forts. å sid. 9.)

haft någon semester i hela sitt liv. Söndagar och helgdagar bringa henne ingen välbehövlig vila, ty då har hon hela familjen hemma och maten måste vara litet omsorgsfullare lagad.

Om man skulle säga fru Söderström att hon borde ha rösträtt skulle hon vara absolut oförstående. Det skulle förefalla henne lika besynnerligt och omöjligt, som om man föreslog henne en badsejour vid västkusten. Men det oaktat måste man kräva rösträtt för fru Söderström och för de millioner kvinnor, som äro likställda med henne, snarare än att begära den för de självförsörjande kvinnor, som fylla kontoren, skolorna och fabrikerne. Ty kvinnor i fru Söderströms ställning äro de mest skyddslösa av alla. Den skattebetalande kvinnan är skyddad av sin egendom. Den akademiskt bildade kvinnan är skyddad av sina kunskaper och sin sociala ställning. Den industriarbetande kvinnan är skyddad genom fackföreningar och en viss ekonomisk självständighet, men kvinnor sådana som fru Söderström ha varken kapital eller bildning, varken fackförening eller arbetslön. Hennes arbete att föda och fostra barn, att vara hemmets skapare och ekonomidirektör, det i social mening betydelsefullaste arbete som utförs, varken betalas eller aktas synnerligen högt, därför att det sedan århundraden tillbaka är hennes köns traditionella arbete.

För dem som mäta arbetets värde i kronor och ören, är det intet arbete alls. Och när Söderström hör andra män tala om vad deras hustrur förtjäna på utearbete, känner han sig mycket stolt över att kunna säga: — Min hustru arbetar inte; hon är i hemmet.

Därför att fru Söderström inte har någon lön, och därför att hennes hårdaste arbete inte förskaffar henne en tioöring, som hon kan kalla sin, är hon dubbelt beroende. I första rummet är hon beroende av Söderströms arbetsgivare och därefter av honom själv. Om Söderström av en eller annan anledning blir avskedad, äro hon och hennes barn prisgivna åt fattigdom. Bli lönerna sänkta måste hon arbeta mer och spara mer. Men om Söderström skulle få förhöjning, och ändå inte anse sig nödgad att visa frikostighet mot sin familj, så blir inte hennes lott bättre. Och om Söderström skulle vilja använda största delen av sin inkomst till tobak och sprit, så har fru Söderström ingenting att säga. Pengarna äro hans och inte hennes.

Fru Söderström behöver rösträtt såsom ett medel till självbevarelse, ett medel att småningom förbättra sin och sina likars ställning och jämna vägen för döttrarna, som också skola ut i livet.

Fru Söderströms liv bör komma i kontakt med den sociala utvecklingen, och valedeln i hennes hand kommer att få större betydelse än hennes indirekta inflytande på mannen och arbetsgivaren.

Men, kan det invändas, om fru Söderström finge rösträtt komme hon inte att begagna den. Hon kommer inte att förstå var hennes eget intresse ligger. Det mekaniska vardagsgörat har gjort

henne för slö att känna något intresse för politik.

Men detta är ett misstag. Fru Söderström är inte dum; hon är endast försummad. Fru Söderström förstod genast att en mekanisk mattsopare var bättre än en borste. Hade hon råd skulle hon använda en vacuum cleaner. I sitt kök och sin matlagning har hon sökt begagna sig av moderna metoder. Hon förstår folkskolans betydelse och hon har hållit jämna steg med industrialismens utveckling. Om man blott kan få henne att förstå, att rösträtten också är ett verktyg, vilket bör begagnas för att ett resultat skall uppnås, då kommer hon att lära sig att hantera detta verktyg, och man kan vara tämligen säker, att hon kommer att begagna sig av det med hänsyn till det som är hennes egentliga sfär: hemmet och familjen. Fru Söderström som röstberättigad medborgare kommer att fråga sig vilka riksdagskandidater och vilket parti, som utlovar henne sanitära förbättringar, bättre bostäder, reglering av livsmedelsprisen, allmänna lekplatser för barn, ljusa och luftiga skollokaler med mera sådant. Hon kommer att få politiska intressen.

När hon har tid att prata en stund med grannfrun kommer hon inte att konversera om familjen två trappor upp, utan om de kandidater hon tänker rösta på. Fru Söderström kommer även att upptäcka, att hon och hennes man ha fått ett intresse gemensamt och Söderström överger småningom sin maskulina överlägsenhet och nedlåter sig till att tala politik med sin hustru.

Vetskapen om att det även utom hemmets fyra väggar finns något att leva för och intressera sig för, skall utveckla fru Söderström, och känslan av att vara en ansvarig medlem i ett fritt land skall skänka henne ett ökat intresse för tillvaron. Vi ha massor av självförsörjande kvinnor i vårt land, men kvinnan som arbetar i hemmet, husmodern, som utan lön förrättar ett hårt och mödosamt arbete för att hålla hemmet och familjen vid makt, hon är dock i majoritet. Denna majoritet representerar en kvinnotyp, som är mer exploaterad än någon annan i vårt moderna samfundsliv.

Att nå denna typ, dessa millioner kvinnor, som leva och arbeta mitt ibland oss, att skaffa dem rösträtt och lära dem att rätt bruka den till sin egen och andras fördel, det är en av den kvinnliga rösträttsrörelsens allra viktigaste uppgifter.

Birgittadagen, de svenska kvinnornas rösträttsdag, firades i Stockholm med en stämningfull fest i Vetenskapsakademien. Talare voro professor Montelius, d:r Gulli Petrini och fröken Signe Bergman. I den antagna resolutionen framhålls att "det vore Sverges män värdigt att icke längre undanhålla Sverges kvinnor den rätt, som redan beviljats nordens övriga kvinnor, utan att dessa under ett krigs hårda prövning behövt bevisa sin offerande fosterlandskärlek".

Reflektioner.

Med undran spørjer man om det ännu finnes någon av våra senatorer eller någon annan av våra herrar lagstiftare, som kommer att deklamera om kvinnans plats i hemmet och hemmens splittring o. s. v. då kvinnornas rösträttsfråga nästa gång kommer att debatteras i riksdagen. I dessa sista dagar har dock ett litet ljus gått upp för mig. — Dessa herrar ha aldrig tagit med i beräkningen arbetareklassens hem!

För dessa hems ro och familjefrid ha väl kapitalisterna snart helt utrotat, varför kvinnornas fordran på medinflytande på statslivets angelägenheter blir allt ivrigare för att kunna hela ju mer förhållandena synes söndra.

De ha troligen aldrig tänkt på att arbetareklassens strävan är att få hem och deras ytterligare strävan att få goda hem. Inte bara mat och dryck tillräckligt utan även sund och närande själaspis. Och kvinnornas önskan att få en snygg och prydlig make, som inte kommer hem alltför tröttkörd, utan en som kan tala utan att snäsa och svära. Och männens önskan om en maka, som de kunna tala och resonera med, som inte är så uttröttad av barnskrik och bekymmer, att hon tycker mannens hemkomst är en plåga i stället för glädje. Nej, detta ha de nog aldrig tänkt på våra "logiska" män. Ty hade de gjort detta en gång, så skulle de väl nästa gång insett sina logiska kullerbyttor vis à vis arbetareklassen. Ty så utanför det dagliga arbetslivet leva väl icke dessa herrar, att de icke veta att det är en mycket stor procent arbetarehustrur som trots stor barnskara tvingas ut i förvärvs-

arbete för att bidra till familjens nödortv och att barnen i mycket stor utsträckning lämnas att uppfostra sig själva och att hemmets vård och helgd ej finns för dem. Denna procent husmödrar blir icke mindre utan större. Inom församlingarna upprättas ju också numera barnkrubbor för att lämna vård och tillsyn åt under dagen eljest hemlösa småttingar.

Alldeles givet har denna dyrtid fört med sig att mödrarna mer än förut måste ge sig ut i förvärvsarbetet. Krubborna ha också denna höst blivit hårt anlitade samt många mödrar nekats att få lämna in sina barn till följd av brist på utrymme. Från en krubba har meddelats, att för omkring 200 barn har denna höst ej kunnat lämnas plats. Således är barnkrubbornas antal nu för litet. Det förefaller dock som det icke vore för mycket begärt av samhället att som en liten avbetalning på dess skuld till dessa mödrar, det upprättades flera barnkrubbor så att de kunde få in sina barn och utföra sitt arbete i lugn för barnens välbefinnande, då detta låter allsköns ynglingar i relativt lugn jobba och fröjda sig, vilket ytterst har en hel del av levnadsomkostnadernas fördyring på sitt konto, och därmed mödrarnas ytterligare kamp för brödet.

Belysande för samhällsförhållandena är ju, att även spädbarnskrubbor måst inrättas. Och vilken välgärning, måste man säga sig, mot dessa våra olyckligaste minsta att de kommit till. Den som varit i tillfälle att se vilken lidandets tillvaro många, många spädbarn fått och få föra hos grannar eller med annan tillsyn under moderns

bortovaro, känner en verklig glädje vid besök å en sådan krubba.

* * *

I detta sammanhang kanske vi skulle tala något om den vård barnen få på en spädbarnskrubba.

I allmänhet öppnas spädbarnskrubborna kl. 7 f. m. Badet är det första barnet mottager av sin nya vårdarinna, varefter det iföres rena kläder, som äro krubbans. Därefter erhålles det första målet, som för koltbarnet (barn under 2 år) är välling och för spädbarnet 2 flaskor mjölk. Mat erhålles var fjärde timme och få de mödrar som ej giva di 2 flaskor mjölk med sig hem på kvällen till spädbarnen. Även till söndagen, då krubban är stängd, erhålla mödrarna mjölk med sig hem till spädbarnen. Mjölken kokas med avpassning för varje barn, vartill krubbans läkare ger recept. Läkaren besöker krubban minst en gång i veckan och lämnar särskilda föreskrifter för de barn som behöva dylika. Krubban skötes av en föreståndarinna med kokerska och annan hjälp i mån av behov. Krubborna mottaga även elever och är deras antal ofta så stort att 3 barns skötande komma på var och ens lott.

* * *

Som vi se och till fullo veta äro förhållandena redan nu så komplicerade att kvinno- och modershanden väl behövs vilken dag som helst att hjälpa männen vid stats- och samhällsrodret. Ord har aldrig fattats våra "samhällsbevarande män", men de samhällsbyggande handlingarna visa sig aldrig.

Därför, arbetarekvinnor, kommen ihåg, att icke förrän vi på allvar göra vår insats, kunna vi befrämja arbetare rörelsens strävan för verkligt ordnade samhällsförhållanden. S. S.

Jag lever ännu.

Efter lång, lång väntan ett knapphändigt fältpostkort. Blott tre ord: "Jag lever ännu." Det var under Isonzöstriderna. De fortsatte vidare. Bataljonen kämpade sedan tappert vid Doberdo. Vad kan därefter ha hänt? Hustru och barn, gamla föräldrar och syskon klamra sig fast vid de tre orden. Dag efter dag går, det kommer intet nytt livstecken. De läsa alltjämt det gamla kortet, tro att de tre orden nyligen skrivits. Redan har skriften förbleknat, tårar ha suddat ut bokstäverna, men de läsa alltjämt de tre orden och finna tröst och hopp i: "Jag lever ännu".

(Ur Wiener Arbeiter-Zeitung.)

MOR.

Nu ligger hon stel och stum och kall och död min gamla mor.
Liten är nu världen all
men smärtan som i bröstet bor
är häftig, stark och stor.

Du ville så väl, så öm din vård
ju städse var, o mor.
Världen är så kall och hård
och rymmer icke fler, jag tror,
som likna dig, min mor.

BERTIL STRAAHL.

Höst, död och onda tider.

Höst, det är naturens död — men en död i glädje. Jag minns en motorbåtsfärd till en liten ö i skärgården. Solen stod högt på himlen, som ej visade en molnflik. Dess båge välvde sig djup och klar som endast en solgyllne höstdag häruppe. Inte en vindfläkt rörde sig och vattnet stod som en spegel. Över ytan kretsade fyra måsar som vita dunmoln. De höjde sig blixtnabbt mot solen och fjäderskruden glänste. Sedan dalade de sakta och glödo ljudlöst över ytan... Runtom på öarna utbredde sig ett un-

derland av färger. Djupgrön som en hägnande bakgrund stod furuskogen och gav relief. Blekvioletta tonade de avlödade träden fram mellan blodröda och djupt orangegula lönnar, över vars kronor smärta guldbjörkar med silverstammar höjde sig och läto sin rikedom som välsignande dala ned över den svarta mulden. Ljusbrun oxel och silverpoppel gjorde sina insatser i färgspelet, och här och var skymtade ännu sommargrön hassel och rönn. Som böljande åkerfält i skördetid stod vassen i sunden och vikarna. Och djupt inne i allt detta dolde sig i skyddande förklädnad de röda stugorna och de grå. Vilken prakt och glädje omkring dem! Intet tydde på förgängelse. Det frodigaste liv skälvde i detta färgspel av guld och blod. Det var som om naturen bräddat sin bågare till randen, innan vinterns ishand grep om dess hjärta. Allt ville den ge fullt och starkt än en gång. Och över dess ymighet lyste solen mildt och log åt sin undersåtes lättsinne. Och leendet blev värme och ljus...

Detta var naturens stolta och glada död. Men se på människorna — de som tåga mot kanonmynningarna i stilla trots mot livsbejakelsen, med en hård envishet, därför att detta är plikt. Det är ej en glad död — det är en hård död. Och ändå ha de något av sällsam överlägsenhet inom sig. "Vi göra vår plikt."

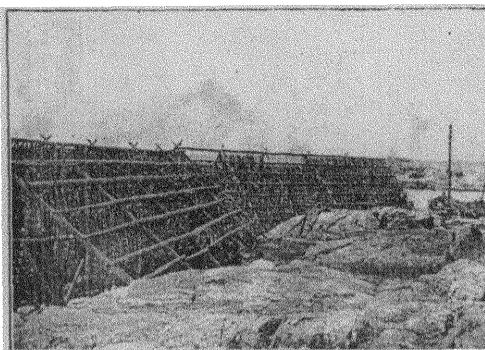
Men i nödens och armodets hem, där finns ingen tillfredsställelse, ingen inre bärande överlägsenhet. Där kan man ej säga till varandra: "Jag svälter — det är min plikt. Jag fryser, därför att jag måste." De frysa, svälta och känna endast en hopplös likgiltighet. När matvarorna bli oköpbara på grund av dyrtiden, när en famn ved kostar mer än en halv månads lön, då kommer nöden. Och nöden är den gråaste sällsamhet som finns. Den ger ingen inre tillfredsställelse, den alstrar brott, hat och vanvett...

Nu ha de grå dagarna kommit. De grå dagarna med fukt och dis och dalande blad. Solen har sagt ett långt farväl och vi äro i "årets mörkaste och tyngsta månad"...

Ute faller skymningen som en tung aning. Det står dis kring hus och hamn. Träden prassla och susa övergivet. Och från strömmen suckar det sakta.

De grå dagarna ha kommit, de grå och trista dagarna.

Harlekin.

Lutfisken torkas.

Amatörfot. av O. P.

Där lutfisken beredes.

På ett par holmar en bit utanför Marstrand bo omkring 800 människor, som hämta sitt uppehälle ur havet. Å den ena holmen, Klädesholmen, stå husen så tätt att det hela liknar en irrgångssalong.

Sedan många år tillbaka är Klädesholmen upplåten till »att där fritt bygga och bo». Å Kolholmen, som med en bro hänger samman med Klädesholmen, kostar en tomträtt 25 kr. Jag förmodar att bland »Morgonbris» läsare ej finnas så många tomtjobbare, eljest vore det ju reut av farligt att omtala, att det finnes platser, där ej denna samhällsfarliga polyp sugit sig fast. Samhället där ute bereder sig en ganska god inkomst för platserna till magasin vid havsstranden. Dessa försäljes på auktion och kosta så där mellan 800 å 1,200 kr. för en plats, beroende på läget.

Lutfisken fläkes.

Amatörfot. av O. P.

Långan fiskas i stort sett med krok ute vid Sjetlandsöarna. I mindre skala med trål vid Skagen. De största exemplären, som väga ända upp till 20 å 25 kg., fångas på mycket djupt vatten, i bland över 200 famnar.

När dessa stora fiskar komma upp till vattenytan dö de ögonblickligen på grund av att trycket upphör. Magen kommer ut genom munnen och han »pricker formligen. Ute på fångstplatsen uppskåres buken å fisken och där försaltas den, för att tåla transporten till salt- och torkplatserna, där den vattnas, fläkes, saltas, sträckes och torkas. Sedan fisken blivit sträckt hänges den på tork, helst på »vadbockar» (torkställe för vad). Efter en å två veckor nedtages den för att ytterligare torkas på klipporna. Fram på hösten kommer den i marknaden.

Ned med tsarismen — leve den!

Om Bismarek, den store statsmannen i eld, järn och blod, sade, att "det ljugets aldrig så mycket som under ett krig", så är det väl antagligt att han inte stod främmande inför sanningen i sitt påstående. Och om han levat nu skulle han säkert förtjust kunnat utropa: "Precis som 1870, när jag dikterade pressens utsagor om anledningen till kriget!"

Vi tänka nu närmast på den stora, sköna tyska lögnen vid krigets utbrott 1914, att det var mot tsarismen, för frihet, upplysning, demokrati i öster, som det stora tyska folket drog ut i korståg.

Sedan har det ju, som bekant, blivit förenat med riktigare politik i det stora mönsterlandet, att förklara England som den verkliga busen — samtidigt som rykten dyka upp och dö bort igen för att åter uppstå om en förestående separatfred mellan de båda kejsardömena i öster och väster.

Att Tyskland är inne på ärlig väg när det ropar: "England, se där fienden!" betvivla väl inte många. Lika litet som det väl skulle väcka så stor förbluffelse om det stiftade separatfred med Ryssland. Och så vore åtminstone alla kannstöperier om Polens öde avlivade. Detta arma folk skulle då fortfarande komma att bliva utan hemortsrätt i världen.

Preussen har ju för övrigt, ifråga om att hjälpa Ryssland med det oroliga polska blodet, rätt så goda anor. Det behöver, för att få ett verkligt gott betyg, inte gå längre tillbaka än till 1863, då det snällt räckte dåvarande tsar Alexander II sin väpnade hand i det stolta värvet, att kväsa och slå ner den resning för befrielse från det ryska oket, som polackerna då försökte. Och naturligtvis misslyckades med.

J. S.—O n.

Kabeljo, som ju också är »långa», beredes på annat sätt: huvudet skåres av vid »fläkningen», den torkas en dag och sedan lägges den ner i stora saltkar.

Priset på »långa» är nu mycket högt och varierar så där mellan 28 å 33 kr. pr våla, d. v. s. 10 st., som inneha en viss längd. Detta pris gäller å beredningsplatserna. Det blir således omkring 3 kr. pr st. En sådan »långa» väger, sedan den blivit färdigberedd till lutfisk, 12 å 14 kg. En fiskhandlare upplyste mig om, att man kan beräkna lutfisken i ett pris av kr. 3:50 å 3:75 pr kg. i minuthandel. Med sådana utsikter får man ej undra på om den kommer att få liten åtgång här i landet, helst då vi kunna få mycket smakligare fisk till moderatare pris.

O. P—g.

Nittonhundrafjorton års idéer — och nittonhundrasextons.

Av Anna-Lenah Elgström.

Pacifisten till aktivisten.

Forts. fr. föreg. nr.

Du kallar din livsåskådning 1914 års idéer — jag skulle kunna kalla mina 1916 års — men i grunden kunde de bägge bära vilket årtal som helst, ty de äro båda så gamla som kristendom och hedendom — äro i ny form en uppenbarelse av dessa bägge oförsonliga motsatser. — Å ena sidan den gamla hedniska tillfredsställelsen med naturen, tron på en i kampen för tillvaron uttryckt princip för dess inneboende rättvisa och en gång för alla slutgiltiga harmoni, som gör att den starkaste alltid segrar, att den som förmår skaffa sig makt också alltid har rätt och som sålunda håller allt i en slags på-ställevila-gungning utan början eller slut, utan möjlighet till förändring — ty det som är, det är för att det är — detta gamla barnkammarrim blir ju resultatet av att alltid det händer som måste hända.* Och å andra sidan — den kristna principen — jag talar naturligtvis i överförd betydelse: den kristna principen, som, innan den officiella kristendomen ännu fanns till, var den drivande kraften till tänkarnas försök till världsförklaring — den kristna rolösheten för att finna ro till slut, dess misstro till naturens slutgiltighet, dess strävan att reglera dess slump, att ingjuta mening i dess blinda öde, att, med ett ord, skapa utveckling, stegring mot allt högre förnuft, allt större frihet. Alltså — förnuftsidas av livet mot instinktsidan, delande världen i två hälfter i evig strid mot varandra. Och huru skulle de också kunna vara annat? Måste icke den delen som söker sig utanför stunden, söker det ovantill är och tror på utveckling, förbättring och fri vilja alltid känna motsidans orörlighet — där den satt sig fast på denna jord sådan den är och byggt sig sitt rike där, en organisation för sin tillbedjan av det nuvarande — som ett hinder för alla sina strävanden under det att denna motsida måste förnimma den förstnämndas tillvaro som en ständig hotelse för det beståendes sköna cirklar — dess sökande och oro som en förnärmelse mot den tro på alltings inneboende förträfflighet och de bättre lotades självklara företräde (just för att de äro det) på vilkens ostördhet det nu-

varande samhället och den härskande klassens rätt äro uppbyggda — kort sagt som ett onödigt och irriterande ingripande i tingens gudomliga ordning. Ju mera rörelse och längtan som finnes i tiden, kulminerande i vår tids jäsande oro och sökande förtvivlan bland de tänkande och hungrande, ju mera uppretad och aggressiv blir ju därför alltid stämningen bland dem, som känna sin värld skakad av det ankalkande nya, ju häftigare hatet och föraktet mot det onödiga reformsträvandet och till slut mot hela förnuftsidas, mot civilisationen, vilken förhånas som enbart "ytlig hyvning", ett "förvekligande, människan förminskande inflytande". Jag citerar Thomas Mann i hans bok "Friedrich und die grosse Koalition", vari han förklarar att de nya idéernas (1914 års) människor icke kunna erkänna den civila andan, representanten för förnuftet, som mänsklighetens högsta representant utan först i militarismen finna sitt väsens fulla formel — "äro krigiska av moralitet, av förakt för det begränsande, den högsta själslighetens uttorkande i freden och civilisationen, vilken icke tillåter det högsta mänskliga att komma till sin rätt, icke räcker till för exaltationen, genialiteten". Och jag citerar honom emedan han tyckes mig ge ett så fullständigt uttryck för den seger i den eviga striden som instinktsidan vunnit över förnuftet i och med 1914 års idéer, dess mystik och underkastelse (som påminner en om att reaktion och romantik alltid följas åt) under ett Nietzscheanskt övermänniskoideal i statsidéens gestalt — genomsyrat som det är av på en gång högmodig överskattning av livets irrationella (Mann använder ständigt ordet "demoniska") element och ofördragsam, övermodig okunnighet om den vanliga mänskliga vardagstillsvarons nöd och sorger, dess dolda tragik och enkla skönhet, dess tysta olönade hjältemod kanske varje minut av vetenskapsmannens, läkarens eller moderns arbetsdag. Därigenom få också dessa ideal sin tydliga prägel av att vara resultat av samarbete mellan krigare och härskande klasser överhuvud taget — vilka antagligen vetat vad de gjorde och vilkas planer de främjade — och diktare som i dekora-

tiv förtjusning blott instämt... Lika tydlig är den aristokratiska okunnighet om — och artistiska övermättnad vid kulturen varmed de beklaga folkets anfrätthet av alltför mycket kultur — utan att på någondera hållet vara generad av någon kännedom om verkligheten, i vilken massorna äro så upptagna av sin kamp för det allra nödvändigaste att någon omedelbar fara för deras bortskämdhet i något avseende icke förefinnes. Men det gör ingenting — folket är i dessa kretsars ögon alltid dödssjukt av framsteg. Ser man rätt efter finner man hos de ledande konservativa och militaristiska partierna i alla länder samma animositet mot freden såsom varande det verklighets-(d. v. s. reform-)gynnande tillståndet, medan däremot kriget välkomnas därför att det återgående till primitiva förhållanden, till ett minimum av folkbehov det medför, gör det i hög grad tjänligt för vissa deras syften. Vilka syften kunde man få höra överallt i Europa strax före kriget. Vid den tiden glädde sig t. ex. öppet det hastigt mäktigt vordna militaristpartiet i Frankrike, emedan det trodde att kriget skulle förgöra socialismen och pacifismen och skapa en "stark regering", d. v. s. militarismens triumf.

I Tyskland ropade man ju i en viss del av pressen redan många år före kriget på detta som ett medel att genom den "därav pånyttfödda nationella hänförelsen hämma de bölder som alltför länge tärt på vår folkkropp" (omtyckt uttryck i "Die Post" och andra konservativa tidningar).

I "Wenn ich der Kaiser wäre" är Daniel Frykman à propos samma läkemedel mycket öppenhjärtig om dessa bölders natur. "Segrar Tyskland kommer den nationella hänförelsen att till riksdagen sända en nationell majoritet, som då måste ta tillfället i akt och avskaffa den allmänna rösträtten. Besegras åter Tyskland blir det kaos, vilket ur reformsynpunkt heller icke är illa emedan oredan i så fall blott kan uppreddas av en diktator!"

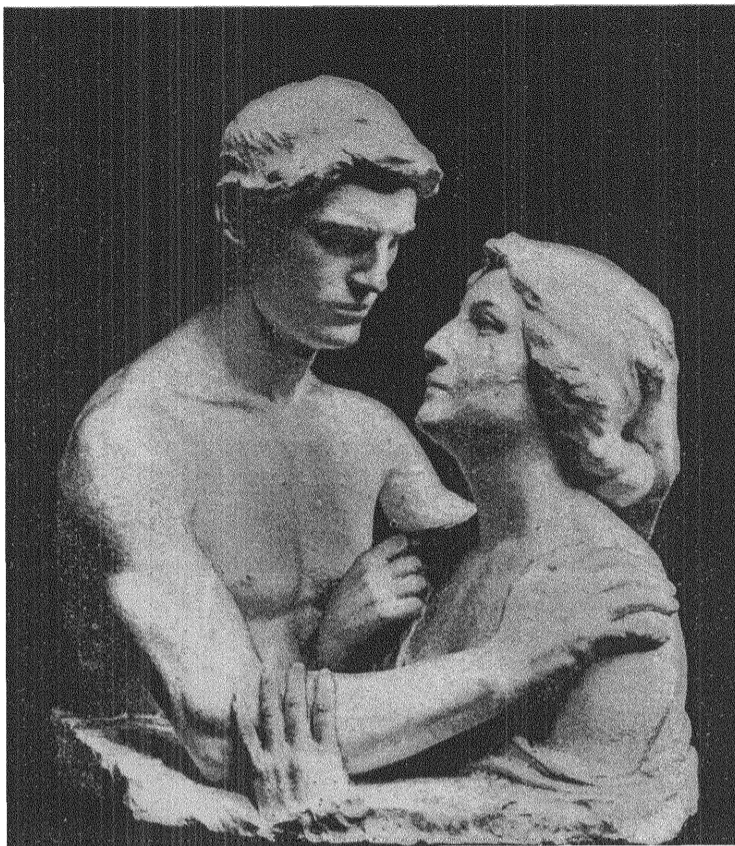
När man från alla håll hör dylikt kan man icke tvivla på att kriget på dylika håll icke blott önskades utan framarbetades. Och skulle man ändå vara benägen att tvivla — ty det är ju fruktansvärt att lassa på sina medmänniskor det förfärliga ansvaret att för sina själviska, maktlystna syftens skull ha dragit denna fasa över oss alla — så måste man bli övertygad och i vrede

* Se Steinmetz.

botas för sitt medlidande med dem då man märker med vilken våldsam iver reaktionen begagnar sig av nödläget för att göra det därav framtvingade nödlägesbetänkandet permanent, dessa soldatideal av blind lydnad, rättning höger, accepterade i förvirringen, till högsta norm även i fredstid — hur påpassligt reaktionen, sedan den nu fått situationen sådan den vill ha den — så ofördelaktig som möjligt för demokratin och pacifismen — söker att förringa den prestige enlighet med sin bekväma filode ännu ha kvar genom att i sofi förklara dessa — av den själv åstadkomna — nederlag för en gudsdom. Naturligtvis utan en tanke på att det kanske är lika förhastat att av sina motståndares av nödläget framtvingade passivitet och

hjälpssamhet avläsa ett ödmjukt löfte om underkastelse för alltid, som att vänta sig att t. ex. några oppositionellt anlagda medlemmar av en familj, vars hus börjat brinna och som naturligtvis genast upphörde med sin opposition för att hjälpa till att släcka, av sin tystnad under krisen skulle vara förpliktade att fortsätta den för all framtid.

Fredsvännerna ha betalt sin tribut för sin meddelaktighet i sin egen generation och dess villfarelser genom sin tro på sin nations ledares försäkningar att deras land blivit skamligt överfallet och var i yttersta fara. Men även om de varit mindre lättrogna skulle de icke kunnat kontrollera dem, så som allt är ordnat på nuvarande samhällsstadium, utan varit lika tvungna som nu att blott blint gå på så snart första skottet fallit. Framtiden skall heller icke döma oss för detta. Men den skall måhända undra över att vi icke bättre kunde förebygga förhållanden, som skulle medföra en dylik ofrihet, för att vi läto dem hållas, som sålde oss och våra ideal. Eftervärlden måste ju vid de krigande folkens ömsesidiga beskyllningar mot varandra för att de börjat kriget instämma med Fried i "Die Friedenswarte": "Dessa beskyllningar göra klart huru väl man skulle gjort genom att med all makt understödja fredsrörelsen i stället för att förlöjliga den. Ty fredsrörelsen är internationell och dess stärkande i det egna landet skulle ha stärkt dess pres-

Hjalmar Kleis: MÄNNISKOR.

tige och inflytande även i de eventuella motståndarnas land. Så skulle genom inre politiska åtgärder krafter ha frambragts som hade varit i stånd att hämma de farliga åtgärderna i andra länder. Om man t. ex. i Tyskland skaffat samma plats åt fredsrörelsen som man inrymt åt chauvinismen, alltyskarna, preventivkrigsapostlarna, försvars- och flottföreningens generalerna, så skulle man inte som våra motståndare falskeligen påstå ha försvagat rikets värnkraft utan blott skaffat parallellströmningarna i andra länder så pass ökat inflytande att de varit i stånd att förlama krigspartierna där, och man skulle då icke som nu behövt offra blomman av nationens liv".

Framtiden skall få klart veta — vad redan vi själva börja få ganska väl reda på — nämligen den stora betydelse er agitation (ty ni funnos ju som sagt före 1914; man kan säga att detta års händelser lika mycket var en produkt av er som ni av dem) hade för åstadkommandet av en så gynnsam folkstämning för krig att en konflikthanledning, som icke var större, snarare mindre än föregående i lugn avvecklade, detta år var tillräckligt för att låta minan springa. Men med denna vetskap frågar framtiden sig kanske varför icke fredsvännerna förmådde göra lika mycket för sina ideal, som det motsatta läget för sina?

Sannerligen — vi kunna på oss — med en liten förändring — tillämpa Zieglers ord som du citerat: "Vi hade

hittills trott att vi ägde ideal, men på en gång blev det oss klart att vi icke gjorde det". Men håll — detta är ju intet instämmande i er sats att eftersom kriget slog ned våra ideal bevisade det att de blott voro sken och illusion. Nej, det bevisade blott att vi icke ägde dem nog, icke omfattade dem med den hänförelse de varit värda, icke tillräckligt insågo deras storhet, deras allomfattande betydelse och oändliga nödvändighet för världens framtid. Först världskrigets fasor lärde oss riktigt vårt ansvar gentemot denna deras storhet, inskräpte genom sin fruktansvärda fingervisning vår del i skulden till att de kunde vanhelgas.

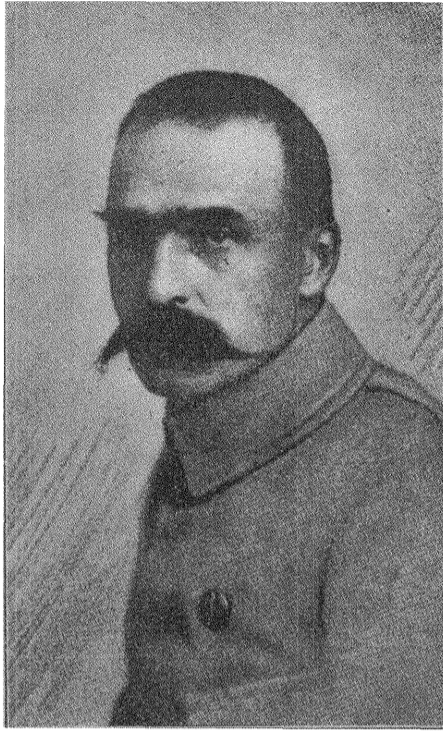
Jag instämmer ju sålunda till en del i din kritik av tillståndet före kriget och med-

ger att vi alltså icke voro alldeles oskyldiga till det — men blott genom att vi icke gjorde tillräckligt motstånd mot er, icke fullständigt insågo vidden av edra idéers skadlighet, den långsamt folkförförande verkan er dyrkan av makt och kvantitet måste ha i ett individualistiskt och kapitalistiskt tidevarv med dess redan förut på det yttre alltför mycket inställda och mekaniserande livsåskådning.

Men nu veta vi det — veta det tillräckligt smärtsamt och sorgfullt för att någonsin kunna förgäta det. Denna fruktansvärda och väldiga tid är lik det domedagssäll, vari Herren Gud skall sälla agnarna från vetet, de onda från de goda. Den har sällat bort idéernas agnar och uppenbarat deras kärna, tvungit fram de yttersta konsekvenserna av allt. Intet döljer nu det avskyvärda, absurda i "1914 års idékomplex", vari rättsbrott, begångna i krigsnöd och oförlätliga redan då, bli än mera himmelskriande genom att fredliga lärde och konstnärer, inkorporerade under statsavgudens välde, sammansättas till ett helt system av hednisk laglöshet — en "idébyggnad", uppförd av atavistiska instinkter, primitiva tvångsföreställningar, bakåtsträvande dumhet, fördomsfullt småsinne och övermodig ondskas, vari samvetslös jesuitism legitimeras, nej, förhärligas genom anspråksfulla biologiska funderingar, dimmig metafysik, socialdarwinism, Nietzscheanska övermännisko-teorier och anropan av Guds försyn och

rättvisa om vartannat. Med fasa ser man detta monstrum växa, gött av tiden, och utvidga området för sin giftiga dunstkrets, sluka alltmer av folkens moraliska samvete, deras motståndskraft, som för varje månad reagerar mindre och mindre för de otaliga brotten mot sanning och rätt, ju fler och vanligare de bli. I djupaste missmod med sin världes framtid frågar man sig om detta förfärliga sjunkande kan fortfara mycket länge till utan att störta oss i en avgrund av förnedring så bottenlöst djup, att vi aldrig mer få skåda ljuset. Man skådar efter hjälp... Men då märker man att det ur förvirringen har börjat klarna ett nytt motstånd, en ny kraft, att 1914 års idéers mörka rövarborg icke längre ensam reser sig mot den blodiga himlen — ur kaos har återuppstått med större styrka än någonsin konturerna av den rättens fästning och byggnad, som jag efter dess återupprättelses tid kallat 1916 års idéer — de gamla pacifistiska och internationella idéerna — nödvändigare än någonsin, symbolen för den ånger, som börjat gripa de tänkande och kännande, formen, vari de fått ro för sitt samvete, de enda som kunnat tillfredsställa deras nya kunskap om världen. En och en flocka de sig dit. Allt fler och fler förut likgiltiga ha av tidens väckande nöd tvungits att ta ställning till dessa frågor, som aldrig förr angått dem. Tusentals soldater ha genom fiendehatets övermått därhemma, men själva ansikte mot ansikte med de hatade, som de sett vara människor, likt dem själva, förstått onaturligheten i nationalismen, som är baserad på hat, kommit till insikt om verkligheten av mänsklighetens broderskap. Tusental av andens arbetare ha på samma sätt, utestängda från det forna internationella samarbetet med sina kolleger och lidande av sin isolering, lärt sig hur nära folken i verkligheten stå varandra, i vilken intim växelverkan deras andliga liv försiggår, hur tankeströmningarnas uppkomst och tillväxt likt nytt blod inpumpats i den gemensamma kroppen, från det ställe där det inkommit sprider sig till alla delarna, återverkar på hela världen — lärt sig inse att fortsatt isolering kommer att betyda andlig anemi för hela världen.

Det är sålunda överallt nöden, erfarenheten, verkligheten, vilka bevisat våra ideals sanning, som luttrat och stärkt dem som i en eld! Verkligheten, vilken ni alltid anropa som

JOSEF PILSUDSKI.
Polsk socialist och legionär.

Litteratur.

Ryssland sådant det är, utgivet av De av Ryssland undertryckta folkens förbund. Alb. Bonniers förlag. Pris 2:50.

Denna bok går ut över hela den civiliserade världen. Ett märkligt aktstycke, samlande liksom i en brännpunkt hela den förtvivlan de folk känna, som äro undertryckta av Ryssland.

Boken börjar med en gripande vädjan till president Wilson och till hela världen, som utsändes i maj detta år av finländare, balter, letter, litauer, vitryssar, polacker, ryska judar, ukrainare, ryska muhammedaner och georgier.

För att få en inblick i de förhållanden under vilka dessa folk leva lämnas i boken dels en beskrivning på Ryssland — dess utbredning, folkkaraktären, den ryska regeringen, Rysslands inre politik — dels en skildring

beviset för eder rovfilosofi med sin kamp för tillvaron till högsta norm, har bevisat den motsatta åskådningen — broderskapets, den inbördes hjälpsamhetens och samverkan såsom en än större faktor, än oundvikligare nödvändighet i det mänskliga livet. Vi tro icke längre detta, vi veta det — veta att det enda som kan frälsa världen från sitt fall är ett anammande av dessa ideal, ett ödmjukt ångerfullt avsvärjande av krigets villfarelse, "1914 års idéer".

Haag den 6 augusti 1916.

Pacifisten.
Anna Lenah Elgström.

av varje undertryckt nation för sig. De fakta som här förekomma av ryskt tyranni äro säkerligen väl granskade och bevisade. De bliva således en samlad stor anklagelse mot ett av de länder, som förtrycka andra nationer. Icke ett ord nämns emellertid om ett förtryckande Tyskland. Tyvärr sluta sig även de undertryckta tillsammans i centralmakternas eller ententens tecken. Detta är beklagligt men ändock ganska mänskligt. Harmen mot den egna förtryckaren känner man starkast. Vad emellertid Polen angår, så finns ju där en utpräglad rörelse, som så att säga ställer sig neutral, d. v. s. förstår att Polen bör opponera såväl mot den ena som den andra stormaktens förtryck.

Ett kapitel i boken, som ligger oss mycket nära, är det om Finland. Särskilt för detta kapitel skull bör bokens läsas av alla, som anse det för sin skyldighet att sätta sig in i och känna med vårt brödrafolks i öster lidanden. De flesta veta så litet om vad där egentligen har hänt. Kapitlet om Finland borde tryckas separat.

Under Polens Örn av Olov Sundström. Några intryck och anteckningar från en resa. Alb. Bonniers förlag. Pris 3:25.

Det är en intressant resa Olov Sundström har gjort. Bara att komma till Warschau, denna Polens gamla huvudstad, som nu fått ännu en ny herre, nämligen tyskarna. Författaren är nog lycklig att kunna gå omkring i Warschau och känna det såsom "det befriade Polens huvudstad". Ja, om tyskarna komma därifrån och ryssarna icke få återvända efter fredsslutet, då slår befrielsens timme för Polen. Men författaren tycks glömma bort att den del av Polen, som redan länge varit tysk, icke fått utveckla sig i frihet.

Författaren har emellertid fått komma i beröring med åtskilliga polacker, särskilt socialdemokrater, som höra till den riktning, vilka genast vid krigets utbrott ställde sig på Österrikes sida och på så sätt kommo att strida för Tyskland som Österrikes allierade. Sympati för Österrike bland polackerna är både förklarlig och riktig, då den del av Polen, som hör under Österrike, haft det så betydligt mycket friare än det övriga Polen. Planer hava därför uppstått att försöka få hela Polen efter kriget förenat med Österrike. Denna riktning skulle också helst se ett alldeles självständigt Polen. Men då något sådant syntes dem ovisst att kunna erhålla, ville de strida för det som de sågo möjligt. Det var i denna anda de polska legionerna kommo till, i vilka många frivilliga ingått för att med centralmakterna strida för Polens sak.

Ej underligt att författaren känt hänförelse för dessa människor, som efter bästa övertygelse gjort sitt val. Om en av dem, Jozef Pilsudski, vars sympatiska drag återgives på bokens första sida, skriver Sundström: "Hans

Meddelande från Centralstyrelsen.

Uppropet »Till arbetarekvinnorna!» i föregående nummer av Morgonbris har Centralstyrelsen låtit trycka och kan av klubbarna erhållas pr omg. om rekvisitioner insändas till *Morgonbris' expedition*.

* * *

Fru Kata Dalströms artiklar »Kvinnorna och det kommunala arbetet» äro under utarbetning till en broschyr. Då en sådan broschyr länge varit mycket önskad hoppas vi att kvinnoklubbarna göra allt för att sprida densamma. Vidare meddelande lämnas då den är färdig.

rykte genljuder nu över alla polska länder och hans gestalt blir en av dem, som ur världskrigets grus och spillror komma att stiga till eftervärlden, och den kommer att bevaras i troget och tacksamt minne av sena generationer av Polens folk."

I ett särskilt kapitel skildras de polska arbetarnas frihetskamp och i ett annat frihetssträvandet bland de polska bönderna.

Andra delen av boken skildrar resans äventyrliga sida. Författarens pass var nämligen ställt till Warschau och tillbaks igen till Berlin, men den svenske partikamraten ville fara direkt till Galizien, det österrikiska Polen. Detta lyckades verkligen genom att förkläda sig till legionär och låta sticka in sig i en legion. Med legionerna lyckades Sundström komma ända fram till fronten vid floden Styr och t. o. m. ut i själva eldlinjen. Han är nu mitt uppe bland legionernas stab, "och halva staben tycks vara socialister".

Efter besöket vid fronten återvände vår legionär eller Olov Sundström ännu en gång till Warschau, där han helt anonym lyckades dölja sig genom att stramt göra honnör för alla tyska officerare. Äntligen lyckades han också komma till det underbara Krakau. — — — "Krakau har lidit under kriget. Det råder nöd där som i hela Polen."

Personligen har jag med intresse sett bilden i legionernas krigsdepartement, där man ser porträttet av en mycket kunnig och sympatisk polack, som nyligen varit här i Stockholm, och vilkens skildringar om polsk politik och polska förväntningar man aldrig glömmer då man hört den mannen tala.

A. L.

(Forts. fr. sid. 3.)

let, som i en markörstuga på skjutfältet och kommenderar elden. »Åtta grader å tio, öka fem o. s. v.» tills de skjutit in sig. Stopp. Se'n vet han precis avstånd och sida, å när en gång tiden kommer och det behövs: pang! Ett skott eller två och fan tar kulsprutan eller observatören. Det är pojke det!» Vi kommo hem till slut, men han upphörde inte ett ögonblick att prata. Resan och ombytet hade gjort honom nervös.

»Nej, se kissen! — Mi-mi-mi-i! Kom kissen! Hör du, du! Din katt är precis likadan, som en vi ha i våran skyttegrav. Vi kallar den för »den neutrala kissen». En liten vit attan förstår du, som skubbar gladeligen omkring på parapeten och rätt som det är, ger sig rakt över till tyskarna. I början var han jäkligt komisk med kulorna, som vissla. Han trodde, det var någon slags flugor eller insekter och hoppade omkring och försökte att fånga in dem. Se'n kom han underfund med, att det inte gick. Ett par dar är han hos oss, ett par dar hos tyskarna. Ibland skubbar han fram och tillbaka mellan linjerna flera gånger på en eftermiddag. Ibland dillar han omkring mellan linjerna, där ingen människa satt en fot vid dagsljus på elva veckor, luktar på grässtrån, vädrar efter råttor. Och under tiden törs varken de eller vi skjuta för kattkräkets skull. Men då han ger sig över till tyskarna, skickar vi med honom små komplimanger, och di skäller igen med nästa kattpost, förståss. Och sätter vi ett cigarrband i trikolorens färger på honom, då han går, så kan man vara lugn för, att det är svart, vitt och rött, när han kommer tillbaka. Jo, det är ett neutralt djur!»

Var gång min hustru eller jag försökte få honom att berätta om attacker och motanfall, om själva striden, undvek han och kastade sig in i en ny historia.

»Kamraterna, må Ni tro, det är bus-siga gubbar! Hantverkare och arbetare nästan varenda en, roliga och trevliga, förståndiga och kloka. Om inte själva ordet lät löjligt, skulle jag vilja säga »visa» kärlar om ett par av dem. Och humorister! I synnerhet en av dem, Père Chèvre kallar di honom. Han är på andra kompaniet, närmast mitt. Dom har aldrig tid att vara ledsna, när han är med. Han håller ångan uppe jämt. Nu är det så, att tyskarna mitt emot dom har en hund, som skäller ibland och för ett sabla liv. Den gycken har Père Chèvre gett sig fan på, att han ska ha, innan kriget tar slut. Han försöker alla möjliga metoder att locka över kräket, ropar alla möjliga smeknamn, han kan hitta på, både på tyska å franska. Steker köttbitar, då vinden ligger, så

den kan föra oset över åt deras håll. Men ingenting hjälper, djuret bara morrar och skäller till svar och visar aldrig så mycket som nosen över parapeten. Häromdagen tog jag en fånge — åh, det vill säga, råkade ta emot en desertör, som kom över på natten, å den tala om för mej, att det inte fanns någon hund där alls, det var bara en Berlinerjude, som härma' en hund för att skoja med oss. Men jag akta mej för å tala om det för pojkarne, för å inte förstöra nöjet för dom. Å Père Chèvre håller på ännu.»

Så gick han på, den ena historien efter den andra. Efter dinén, då klockan led mot tio, hade han svårt att hålla gäsningarna tillbaka.

»Gosse, gosse», sade jag, »du har barnliga hönsvanor från Argonnerna. Gå å lägg dej! Men fasen tar vid dig, om du väcker oss: vid femtiden, eller vad barbariska morgontider, du är van vid i din dyngpöl! Godnatt med dej!»

Han drog sig tillbaka, och jag satte mig i ateljén för att gå igenom och ordna några anteckningar. Klockan kunde väl vara mellan 12 och 1/2 1; då jag hörde tassande steg komma genom matsalen. Min poilu kom slafsande i mina tofflor och nattrock.

»Det går inte att sova i säng. Det känns så konstigt. Varmt och trassligt med lakan och historier. För resten har jag inte lust å sova. Man är väl fri människa på permission å allting.» —

»Det står en spade nere i skjulet, om du vill gräva dej ett hål i trädgården å sova i. Men akta rosenbuskarna. Fast nog tycker jag, det skulle vara trevligare inomhus.»

»Det är inte det. Jag vänjer mig nog. Men man kommer att tänka på så mycket, då man ligger vaken i säng.»

Jag gissade, han hade något särskilt på hjärtat och gav honom tid att kläcka ur sig, medan jag gick ut i matsalen efter groggvirke.

»Hör du, du», sade han efter en stund, »du som har reda på så'nt där. Vet du några gubbar, som kommit över från infanteriet till artilleriet?»

»Jo, nog händer det», sade jag, »men det är inte så lätt. De behöver inte så mycket nytt folk i artilleriet, för det går inte åt så mycket där, som i infanteriet.» —

»Det är inte det. Jag menar, det är inte, att jag är rädd. D. v. s. rädd kan ju vem som helst bli ibland. Men jag är inte rädd för att gå tillbaka för dödsriskens skull. Dödstanken har man hunnit vänja sig vid efter aderton månader. Och det är inte ofta, man tänker på döden. Vad rädsla beträffar, — — — så har jag i alla fall gått frivilligt i ett par situationer, där det smällde rätt bra, och inte varit mer rädd, än att jag kunde hålla skallen klar och utträtta

Största lager av Nyheter

Fullständig

i fina och
välgjorda

BARNKLÄDER

i alla storlekar för
Gossar o. Flickor.

BARNEKIPERING

fr. o. m. Huvudbonader,
Underkläder o. Skodon.

Prima, reella varor. Billiga, bestämda priser.

PAUL U. BERGSTRÖMS ^A/_B, 74 Drottninggatan 74

vad jag skulle... Det är inte det.» — Han hade svårt att komma fram med, vad som tryckte honom. Jag skälade och väntade.

»Jag vet inte, om du begriper mig», fortsatte han, »men det är något galet med mig. Jag har ibland tänkt skriva till dig om det, men det är inte så lätt att få fram. Hittills är det ingen, som märkt det, men en vacker dag åker jag fast, och då går det åt helsike. — Första gången, jag märkte det, var vid Rembercourt, i Marneslaget. Jag låg som post i en buske, och det dök upp en ulan knappt femtio meter ifrån mig och höll alldeles stilla på sin häst i ett par minuter. Jag siktade på honom, men det var lögn, alldeles omöjligt — jag kunde inte trycka av. Jag låg och önskade, att han skulle komma rakt emot mig, så att jag skulle bli tvungen att skjuta honom till självförsvar. Men det gjorde han inte. Han red bort. Se'n har jag kommit underfund med, att jag kan inte skjuta till självförsvar heller. Och otaliga gånger har jag sett dem skymta i en glugg eller över parapeten, siktat, men inte kunnat få mig att skjuta. Inte ens då de anfaller. Jag är idiot på något sätt. Inte ens i bajonettanfall. Jag minns en gång vid L. Vi rände fram i ett helvete av bly och eld från alla håll. Jag var alldeles galen och såg rött. Faktiskt såg rött, och eldslågor dansade för ögonen. Nu! tänkte jag, denna gången! Jag var som i ett rus. Med detsamma jag hoppade ner i deras skyttegrav, kom jag på en ung pojke, alldeles dödsblek, med sammanbitna tänder, blodet rann ur näsan på honom, han sträckte bajonetten mot bröstet på mig. Nu! tänkte jag, fort, annars sticker han ner dig! Och i stället för att ränna till honom med bajonetten, som jag tänkte; så sträckte jag fram handen å sa': »Ge hit geväret!» Och han kasta' geväret å sprang bakom ryggen på mig med uppsträckta händer, å jag tog honom fången. — Hittills har jag kommit undan, men en vacker dag går det inte längre. Antingen sticker en boche ihjäl mig, då jag inte sticker ihjäl honom. Eller också får en officer syn på mig, då jag sviker min plikt, och då är det värre. Det är vanäran, förstår du, vanäran, jag är rädd för. — Därför har jag tänkt, att om jag kunde komma i artilleriet. — Där sköter man en maskin efter vinklar å grader, ser aldrig en boche. Det skulle jag kunna göra. — Jag har legat vaken på nätterna

å resonerat med mig själv, tänkt allt det värsta, jag kunnat om dem: Det är min plikt, har jag sagt till mig själv, de är inkräktare, mördare, skändare; jag är en förrädare mot mitt land och mina kamrater, om jag inte dödar dem. Men nästa gång är det likadant igen. Jag kan inte komma ifrån det. Varför är jag olik alla andra människor? Är jag idiot? Det är mig fysiskt omöjligt. Säg mig människa, vad skall jag göra?»

Ur "Ryssland sådant det är".

Ju längre kriget led, desto olidigare blevo förhållandena. Från början av 1916 rådde ett sådant veritabelt skräckvälde, att ingen kunde veta när turen var kommen till honom att på en lös misstanke bli kastad i fängelse eller deporterad till Sibirien. Husundersökningar hörde till ordningen för dagen, och genom ryska högvakten i Helsingfors gick en ständig ström av det ryska polisgodtyckets offer, studenter, tjänstemän, journalister o. a.; en del av dem försvann till Sibirien, andra kommo till något fängelse i Petersburg eller — i bästa fall — på Sveaborg utanför Helsingfors. — — —

Om någon nation haft all sin strävan inriktad på den fredliga utvecklingen, så har det väl varit den finländska under föreningen med ryska riket. Ännu när hon fick lov att spänna alla sina krafter för att värna den fäderneärvda frihet, som tillförsäkrats henne och som var själva grunden, ur vilken ensamt en sådan utveckling kunde framväxa, önskade hon endast uppnå att bli lämnad i fred för att ostört ägna sig åt sina nationella uppgifter på den andliga och materiella kulturrens område. I detta hopp levde hon och höll sig upprätt, stödd på det kraftiga medhåll hennes rättvisa sak fick ute i hela den civiliserade världen. Innet kunde emellertid förmå de ryska förtryckarna att avstå från sina olycksbringande avsikter. Starkare och mer förhärjande än någonsin går i detta nu förödelsens vind över landet. Finlands folk, som vuxit upp under år av vapenlös, förbittrad kamp för sin tillvaro, står nu, medan de mäktigas vapen föra striden som skall avgöra även dess öde, enigare samlat än någonsin tillföre. Fåfångt visade sig hoppet om en tryggad och lycklig framtid i samförstånd med den slaviska erövrarstaten.

Från kvinnoklubbarnas arbetsfält.

Eskilstuna.

Från kamratmötet i Eskilstuna söndagen den 24 sept.:

Kamrater hade infunnit sig från Nyköping, Oxelösund och Västerås. Sedan protokollet från förra kamratmötet upplästes vidtog diskussion över frågan: Kan den soc.-dem. kvinnorörelsen göra sitt politiska rösträttskrav gällande utan anslutning till de nuvarande rösträttsföreningarna? Fru Therese Olsson inledde i ämnet med i huvudsak följande:

Med anledning av att vi hoppas det kvinnornas politiska rösträttsfråga skall komma inför nästa års riksdag och då de speciella rösträttsföreningarna ej lyckats ernå högre medlemsantal, cirka 14,000, av landets kvinnor, trots det energiska arbete de utfört och alltjämt utföra, samt då man alltid hör talas om att riksdagen ej anser sig hava skäl att tillstyrka politisk rösträtt åt kvinnor, då de endast taga notis om dem som äro anslutna till rösträttsföreningarna, gör allt detta att vi ansett oss böra ta upp denna fråga till behandling. Det synes ju omöjligt att rösträttsfrågan skall kunna samla alla de kvinnor i vårt land, som framställa kravet på rösträtt, särskilt arbetarkvinnorna, som alltid, för mer än nu, ställt sig avogt gentemot dessa, beroende på många olika omständigheter. Då blir frågan den: Kan den soc.-dem. kvinnorörelsen göra sitt politiska rösträttskrav gällande utan anslutning till de nuvarande rösträttsföreningarna? För att om möjligt få ett svar på denna fråga ha vi sammankallat till detta möte. Rösträttsfrågan har ju varit uppe till behandling vid våra kvinnokongresser för varje år och man har där gjort uttalanden i frågan, men dessa ha alltid varit så oklara. Det har inte varit något bestämt i dem. Man har inte riktigt haft klart för sig efter vilken linje man skulle gå. Har man velat gå in i rösträttsföreningen eller skulle man arbeta för rösträtten inom våra föreningar och klubbar? Det ha vi verkligen gjort. Vi ha anordnat rösträttsmöten och haft diskussioner i ämnet rätt ofta. Och det har naturligtvis haft sin verkan. Kvinnorna ha blivit upplysta om att de böra kräva sin medborgarrätt, de såväl som männen. Och vi ha trots det varit nog att de tillhört de soc.-dem. kvinnoklubbarna, men så få vi höra och ha hört det i många år, att riksdagen ej tager hänsyn till flera än som äro anslutna i rösträttsföreningarna och när det ej är så stort antal, som vill ha rösträtt, då anser den att Sverges kvinnor ej äro mogna för politisk rösträtt. Man förstår ju att det förlänger och försvårar frågans lösning för oss alla.

Riksdagsman Svensson, som var närvarande, besvarade frågan så, att det gör ingenting till saken vilken organisation av kvinnorna, som framhåller rösträttskravet, huvudsaken är att organisationen är stark nog.

Fernqvists Kappaffär

33 Drottninggatan 33
n. b. och 1 tr. upp

Stort lager av in- och utländska nyheter

Damkappor, Dräkter och Kjolar

till billiga bestämda priser.

Obs! Beställningsavdelningen.

Det vore önskligt om arbetarekvinnorna komme fram med större kraft än hittills även inom rösträttsföreningarna.

Efter en livlig diskussion antogs följande uttalande:

Som mötet kommit till klarhet om att den soc.-dem. kvinnorörelsens rösträttskrav gör sig lika gällande inför riksdagen som den borgerliga, så uttala vi oss för en kraftig och bestämd agitation för frågans snara lösning såväl inom den soc.-dem. kvinnorörelsen (med anslutning till parti-programmet) som inom de borgerliga rösträttsföreningarna.

Dyrtidsfrågan upptogs därefter till behandling. Av diskussionen framgick, att alla voro eniga om att det var det skandalösa jobberiet och den ohejade exporten ur landet, som var orsaken till de höga livsmedelspriserna. Beslöts att insända en protest mot detsamma till regeringen.

Vidare diskuterades punkt 11 i parti-programmet med anledning av att vi sett att det motionerats om punktens strykande.

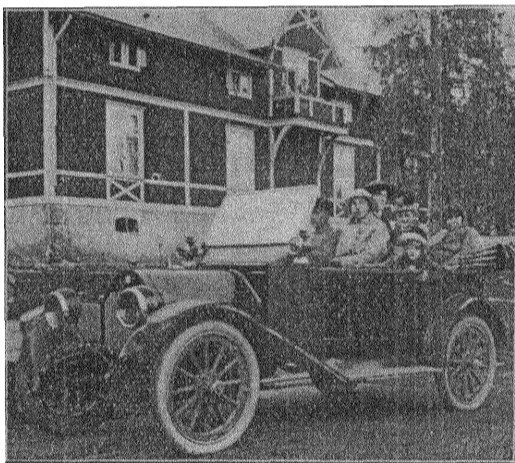
Antogs samma uttalande som å kamratmötet i Blekinge med det tillägget, att vi uppmana kvinnoklubbarna landet runt att endast rösta på sådana ombud till partikongressen, som hävda nykterheten och således önska att denna punkt står kvar.

I frågan om upplysning för kvinnorna i politiska och allmänna frågor antogs ett uttalande från förra kamratmötet.

Det alltigenom allvarliga men på samma gång angenäma mötet avslöts med en önskan om att nästa år få träffas igen.

Till sist sjöngs freds- och kvinnosången.

T. O.

Fagervik.

En liten resumé över Kata Dalströms turné i Sundsvalls distrikt tiden den 3—15 september 1916.

Turnén började den 3 sept., då fest var anordnad i Fagerviks godtemplarlocal, varvid fru D. höll föredrag över Fredens martyrer inför 250 personer. Efter föredraget, som livligt applåderades, hölls en stunds kafferast, varefter fru D. uppläste några poem till stor glädje för de närvarande.

Den 4 sept. var möte anordnat vid Eriksdal över ämnet: Kvinnan, kriget och framtiden. Föredraget var fåtaligt besökt, till stor skada för de frånvarande, ty ett sådant föredrag borde var och en höra. Det skulle vara intressant veta var Eriksdals stora ungdomsklubb finns?

Föredraget mottogs av de närvarande med stormande applåder och så fick fru Kata med sällskap sedan ut på motorbåtsfärd från Eriksdal till Fagervik.

Tisdagen den 5 sept. var möte anordnat i Framåts lokal i Vi, Alnön, där föredrag hölls över Världskriget och socialdemokratien. Här liksom kvällen förut var mötet fåtaligt besökt.

Den 6 sept. hölls föredrag i Bergeforsens Folkets hus kl. 8 e. m., dit vi anlände i bil. Föredrag hölls över ämnet Socialdemokratien och världskriget. Här var fullt hus, kungl.

befallningsh. inberäknat. Stämningen var god och broschyrer såldes i massor. När vi sutto i bilen och reste hem igen ropades från flera håll: — Välkommen åter, Kata!

Den 7 sept. hölls föredrag i Finsta lokal över ämnet: Kvinnan, kriget och framtiden. När vi kommo dit var lokalen tom, så vi funderade om vi skulle få inställa mötet, men innan kl. blev ½9 hade det samlats rätt mycket folk, så när fru Kata började föredraget var det allaredan ett 100-tal åhörare, vilka med stort intresse åhörde det intressanta föredraget. Här såldes även rätt mycket broschyrer, varefter vi anträdde hemresan i bil.

Den 8 sept. hölls föredrag i Johannedals Folkets hus. När vi satt oss i bilen hemma i Fagervik var det en amatör som passade på och fotograferade oss.

Lördagen den 9 sept. hade Hörningsholms ungdomsklubb anordnat fest i Folkets hus därstädes. Festen öppnades av klubbens ordf., varefter föredrag hölls av fru Dalström över Kvinnan, kriget och framtiden. Lokalen var fullsatt. Efter föredraget dracks kaffe, varunder vi sålde en hel del broschyrer. Sedan blev det diskussion över "ministersocialismen". Diskussionen var både livlig och intressant.

Söndagen den 10 sept. hade Söråkers ungdomsklubb anordnat föredrag i Rå godtemplarlocal, Söråker. Fru D. talade över ämnet Fredens martyrer och förräderiprocesen. Rätt mycket folk hade infunnit sig och stämningen var god. Broschyrer såldes.

Måndagen den 11 sept. kl. 4 e. m. höll fru Kata föredrag i Fagerviks godtemplarlocal över ämnet: Kvinnan, kriget och framtiden. Ganska mycket folk hade infunnit sig. I synnerhet kvinnor, ty föredraget var ställt i samband med kvinnoklubbens möte. Föredraget, som åhördes med stort intresse, applåderades livligt av den tacksamma publiken. Nu som förra gången i Fagervik såldes mycket broschyrer.

Samma dag, måndag kl. 8 e. m., hölls föredrag i Vivans lokal, Vivstavary, över ämnet: Prästerna och kriget. Till detta föredrag hade Kata skriftligen inbjudit kyrkoherde Holm i Timrå till diskussion, men han behagade ej infinna sig. Mycket folk hade infunnit sig till detta föredrag, i vilket Kata gick skarpt tillrätta med prästerna och deras lära. Föredraget, som åhördes under spännt intresse, applåderades entusiastiskt och avbröts flera gånger av skratt och bravorop.

Den 12 sept. hade Essviks—Nyhamns ungdomsklubb anordnat föredrag i lokalen Ljunghällan. Mycket folk hade infunnit sig och Kata talade över Fredens martyrer.

Den 13 sept. hölls föredrag i Klippans lokal, Svartvik. Lokalen var fullsatt med människor och trots det regniga vädret kom Kata skakande på en gästgivareskjuts kl. 8 e. m., varefter hon höll föredrag över ämnet Prästerna och kriget, vilket livligt intresserade åhörarna. Det kunde bäst märkas på de stormande applåderna efter fö-

K. E. Willebrand

BAGERI-, KONDITORI-
OCH

MEJERIAFFÄR

RIKS 114 29.

ALLM. 81 82

rekommenderas

BIRKAGATAN 12,
KARLBERG SVÄGEN 86,
VÄSTMANNAGATAN 68,
GAMLA BROGATAN 25,
HANTVERKAREGATAN 30,
BERGSGATAN 3,
KUNGS HOLMSGATAN 13.

redraget. Stämningen var god och broschyrer såldes massvis.

Torsdagen den 14 sept. hade Stockviks ungdomsklubb anordnat fest med föredrag av Kata över ämnet: Fredens martyrer. Mycket folk. God stämning.

Den 15 sept. hölls föredrag i Skönsbergs Folkets hus över ämnet Fredens martyrer. Ett hundratal åhörare. Även länsmannen och några poliser, som tycktes livligt intresserade för föredraget.

Den 16 sept. hölls föredrag i Nedansjö över ämnet Herremakt och folkemakt.

Den 17 sept. hölls föredrag i Torpshammar.

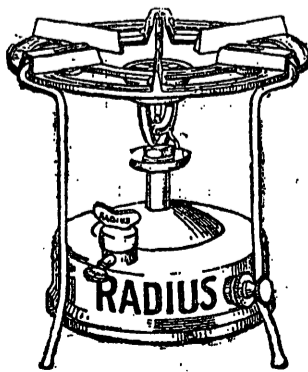
Härmed var denna turné slut. Turnén har i sin helhet varit mycket lyckad och varit uteslutande en fredsagitation. Den har varit anordnad av Fagerviks soc.-dem. kvinnoklubb, som hyrt lokaler och anordnat alla möten utom de särskilt nämnda, vilka anordnats av ungdomsklubben. Vi vilja hoppas att denna agitationsturné haft någon nytta och upplysning med sig. Ett särskilt tack till Kata Dalström för hennes vänliga tillmötesgående. Och för min egen del ett särskilt tack till Kata.

A Fagerviks soc.-dem. kvinnoklubbss agitationskommittés vägnar:

L. S.

Stöd

Morgonbris!

är det märke som begäres då man önskar ett förstklassigt fotogen-gas-kök.

Radius-kökens

detaljer passa till andra fotogen-gas-kök.

Finns i välförsedda Järn-, Bosättnings- och Kooperativa affärer.

Obs.! Fotogenkök av mässing förtäras ej av rost!

Radius-köken tillverkas endast av mässing!

ALLMANNA SPARBANKEN

i Stockholm

Vasagatan 44, 1 tr.

Öppet kl. 1/2 10—3 och 6—8 e. m.

Gloria-Kaffe

Absolut bäst!

Redovisning

öfver insänd betalning av Morgonbris fasta kommissionärer.

Fr. d. 25 aug.

Verkeback: S. D. U. K.	7: 20
Kärshamn: Kvinnokl.	34: 80
Mölnbo: N. O. V.	1: 20
Arvika: Kvinnokl.	10: —

September:

Näsby: S. D. U. K.	4: 80
Viberga:	2: —
Vetlanda: N. O. V.	2: 40
Bromsten: Sandell	1: 20
Nässjö: Koop. kvinnogille	1: 60
Malmö: Kvinnokl.	14: 40
Åhus:	5: —
Malmberget:	14: —
Göteborg:	6: 40
Gellivara:	9: 60
Karlstad:	6: —
Falun:	1: 60
Kiruna:	12: —
Lidköping:	6: —
Revsund: Arbetarekommun	1: 60
Hellekis: N. O. V.	2: 40
Ställberg: Helmer Messing	—: 80
Uppsala: Skoarb.-f.-f.	1: 60
Lilla Edet: N. O. V.	1: 40
Fagersta: Claes Vretman	8: —
Falkenberg: H. Svensson	4: —
Nävekvarn: Koop. Kvinnogille	4: 80
Stockholm: Tjänarinnefören.	9: 60
Ljusne: S. D. U. K.	4: —
Essvik:	6: 40
Stockholm: Folkets Hus kiosk	14: 08
Asarum: Arbetarekommun	2: 40
Mölnadal: Grov- o. Fabriksarb.-förb. avd.	3: 84
Mölnlycke: N. O. V.	10: —
Laxå: Koop. kvinnogille	8: —
Rotebro: N. O. V.	5: 60
Haverö: Arbetarekommun	5: 85
Karlsborg: S. D. U. K.	15: —
Luleå: Kvinnokl.	12: —
Eskilstuna:	12: —
Karlskoga:	3: 60
Lessjöfors:	1: 60
Kjävlinge:	2: 40
Lysekil:	10: 40
Grängesberg:	5: 60
Furulund:	4: 40
Svanö: Koop. kvinnogille	4: 80
Fors: Arbetarekommun	—: 80
Gislaved: S. D. U. K.	1: 20
Köping:	2: 40

Oktober:

Viberga: S. D. U. K.	2: —
Västerås: Kvinnokl.	20: —
Sundsvall:	7: 20
Ystad:	4: 80
Nynäshamn:	12: —
Smedjebacken:	4: 80
Norrköping:	8: —

Arbetareringens Bank

Kornhamnstorg 61.

Belånar inteckningar.

Grundad 1883

AKTIEBOLAGET NYA BANKEN

Emottager insättningar till högsta gällande ränta.

Kooperativa försäkringsanstalterna bevilja försäkringar

FOLKET

(Av k. maj:t sanktionerad 11 dec. 1914.) liv-försäkring

SAMARBETE

brand-försäkring på bästa villkor. Ombud antagas.

En arbetarhustru

borde icke köpa annan symaskin än

Solidar-Symaskinen,

som är den yppersta i handeln, av största fullkomning och ger största valuta. Vi bjuda fullaste garanti för att de med vårt firmamärke försedda maskinerna äro ett fabrikt, som på teknikens nuvarande ståndpunkt är det högsta som kan uppnås och överträffas icke av något annat fabrikt. Särskilt förmånliga betalningsvillkor.

Symaskinsaffären SOLIDAR,

Vasagatan 52, STOCKHOLM.

Uppsala: Skoarb.-f.-f.	1: 60
» Koop. kvinnogille	6: 48
Nässjö:	1: 60
Skogsborg: S. D. U. K.	1: 20
Ställberg: Helmer Messing	—: 80
Fors: Arbetarekommun	—: 80
Malmberget: Kvinnokl.	14: —
Billesholm:	4: 80
Karlstad:	12: —
Brusaholm: N. O. V.	3: 60
Hörken:	3: 20
Falun: Kvinnokl.	1: 60
Lidköping:	6: —
Eslöv: Elna Björklund	10: —
Nykvarn: S. D. U. K.	1: 60
Revsund: Arbetarekommun	3: 20
Mölnadal: N. O. V.	4: 50
Norrhälje: Kvinnokl.	14: 10
Smål. Anneberg: S. D. U. K.	3: 60
Skattkärr: Kvinnokl.	3: 20
Persberg:	5: 60
Karlskoga:	3: 60
Lesjöfors:	1: 60
Bjuv:	6: 40
Stockholm: Maria Karlsson	1: 04
Johansfors: Emy Johansson	1: 30
Ronneby: Kvinnokl.	68: 80

Kvitteras d. 28/10 1916.

Morgonbris' Expedition.

Agitationsbroschyren

"Se dig omkring"

å 5 öre med 40 proc. för organisationerna rekvideras från

Morgonbris' expedition.

Kvinnan motarbetar sitt eget bästa

när hon avråder mannen att teckna försäkring å sitt eget eller bägge makarnas liv. På grund av mindre dödlighet ha kvinnor lägre premier i **DE FÖRENADE**. Premiëbefrielse vid sjukdom och olycksfall m. fl. för-
måner.

Soc.-dem. kvinnornas centralstyrelse:

Ordf.: Fru Anna Sterky, Barnhusg. 16, 1 tr. A. T. 72 90.

Korresp. sekr.: Fru Agda Östlund, Upplandsgatan 61, 4 tr. A. T. Vasa 20 86.

Soc.-dem. kvinnornas samorganisations

i Sthlm styrelse sammanträder 2:a måndagen i månaden kl. 8 e. m. å Bryggeriarb.-förb exp., Barnhusgatan 14. Ordf. och korresp. fru A. Frösell, Upplandsg. 47, 4 tr. Allm. tel. 286 58.

Sthlms Allm. kvinnoklubb (soc.-dem.)

avhåller ordinarie möte 1:sta måndagen i varje månad kl. 8 e. m.

Obs! Lokal i P-salen, Folkets Hus.
Styrelsen.

Stockholms södra kvinnoklubb

(soc.-dem.) avhåller ordinarie sammanträde 1:sta onsdagen i varje månad kl. 8 e. m. i lokalen 3 tr. Södra Folkets Hus.

Styrelsen.

Stockholms Tjänarinneförening

avhåller möte 1:sta och 3:dje torsdagen i varje månad kl. 8,30 e. m. (utom juni, juli och aug.) i Folkets Hus G-sal.

Styrelsen.

Kiruna soc.-dem. kvinnoklubb

avhåller ordinarie möten 1:sta och 3:dje måndagen i varje månad i Folkets Hus' lilla sal kl. 8,30 e. m.

Styrelsen.

Gellivare soc.-dem. kvinnoklubb

avhåller ordinarie möte 1:sta och 3:dje måndagen varje månad kl. 4,30 e. m. Lokal: Nya Folkets Hus.

Styrelsen.

Malmbergets soc.-dem. kvinnoklubb

avhåller ordinarie möte andra och sista måndagen i varje månad.

Nya medlemmar hälsas välkomna.

Styrelsen.

Åhus soc.-dem. kvinnoklubb

avhåller ord. möte 2:dra måndagen i månaden kl. 1/2 8 e. m. i Folkets Hus.

Styrelsen.